ELEWACJA FRONTOWA DWORU ARTUSA

RYNEK STAROMIEJSKI 6
W TORUNIU
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Katarzyna Daniel

TORUŃ 2019

KARTA TYTUŁOWA

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Rodzaj obiektu: *elewacja frontowa budynku*

Lokalizacja: *południowa pierzeja Rynku Staromiejskiego w Toruniu*

Adres obiektu: *Rynek Staromiejski 6, 897-100 TORUŃ*

Powierzchnia fasady: *24 m x 25,86 m*

Rejestr zabytków: *A-211z dnia 07.02.1991*

Autor: *B. Schmidt, Duszyński*

Właściciel obiektu: *Gmina Miasta Toruń*

II. DANE DOTYCZĄCE BADAŃ

Inwestor: *Gmina Miasta Toruń - Centrum Kultury Dwór Artusa, Rynek Staromiejski 6 w Toruniu*

Instytucja prowadząca prace badawcze: *ARTE Konserwacja Zabytków, ul. Gorzowska 17, TORUŃ*

Autor opracowania: *Katarzyna Daniel*

Miejsce i czas powstania opracowania: *Toruń, czerwiec 2019 r.*

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
2. RYS HISTORYCZNY
3. ZASTOSOWANE MATERIAŁY/TECHNIKA WYKONANIA
4. OPIS SYTUACYJNY I IKONOGRAFICZNY
5. STAN ZACHOWANIA
6. CEL PRAC I OGÓLNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE
7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. WSTĘP

Budynek Dworu Artusa od wielu lat cieszy się zainteresowaniem specjalistów z dziedziny historii sztuki i konserwatorstwa. Jego rozwój, zarówno pod względem kulturowym (siedziba Bractwa Św. Jerzego) jak i architektonicznym jest dobrze przebadany i udokumentowany. W okresie powojennym powstały liczne opracowania historyczne i konserwatorskie zebrane w kwerendzie archiwalnej "Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, kwerenda archiwalna" autorstwa S. Jarosza, S. Szczerbińskiego, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń. W ostatnich latach (około 1990 r.), ze względu na wykonany gruntowny remont budynku, podczas którego przywrócono jego estetykę i układ przestrzenny z okresu budowy, popełniono liczne opracowania analizujące formę i stan techniczny gmachu stanowiące merytoryczną podstawę dla przeprowadzonych wówczas prac. Materiał zawiera szczegółowe opisy historii obiektu i jego zmieniających się form, inwentaryzację rysunkową i fotograficzną, a dostępny jest w archiwum MKZ w Toruniu oraz WKZ w Toruniu.

Dla potrzeb niniejszego opracowania przytoczone zostaną najbardziej podstawowe informacje z zakresu historii obiektu i jego zmian formalnych niezbędne dla zrozumienia znaczenia kulturowego budynku. W miarę potrzeb szczegółowe dane dostępne są w wymienionych dokumentach.

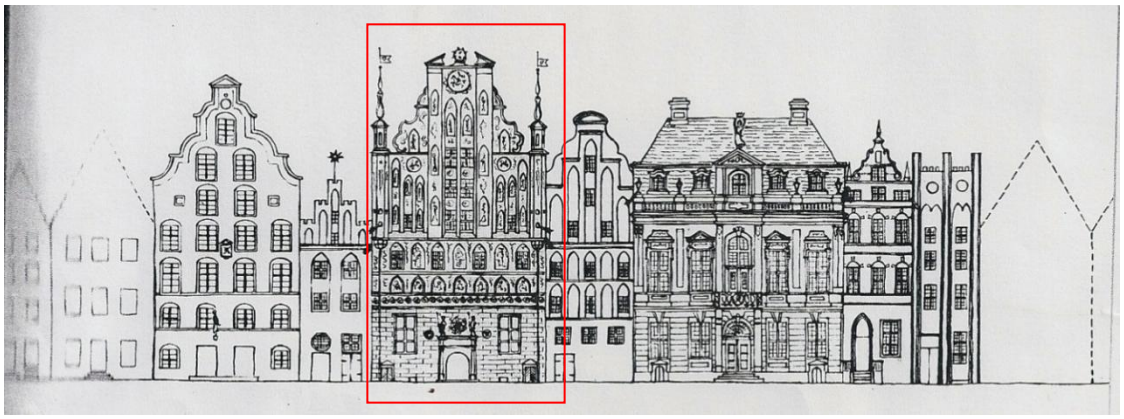
2. RYS HISTORYCZNY

Historia Dworu Artusa integralnie złączona jest z historią Bractwa Św. Jerzego, w którego posiadaniu budynek był i z czyjego inicjatywy powstał. W poniższym opracowania skupiono się na historii samego budynku. Obecny Dwór Artusa wybudowany w 1891 r. jest trzecim w kolejności budynkiem stanowiącym siedzibę Bractwa. Pierwsza siedziba, powstała w XIV wieku i przetrwała aż do początku XIX wieku, druga niecałe sto lat.

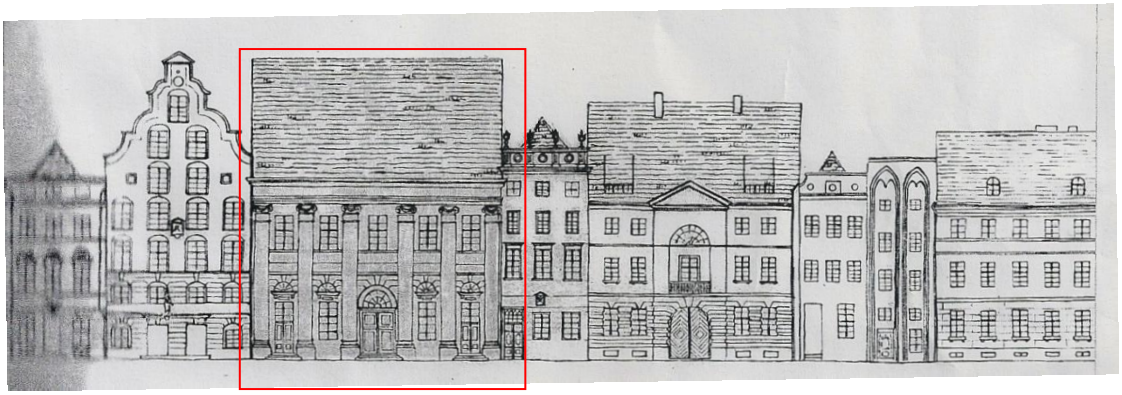
Pierwszy budynek bractwa zajmował jedną działkę nr 153. Był to budynek murowany, szeroki na 13,5 m, wysoki na 25,5 m a głęboki na 25 m. Elewacja zwieńczona była wysokim szczytem, rozczłonkowanym wysokimi blendami i flankowanym ośmiobocznymi wieżyczkami. W elewacji frontowej wydzielony był wąski fryz, w który wkomponowane były herby miast od lewej: Chełmna, Torunia, Grudziądza, Królewca, Gdańska, Dortmundu, Bremy i Kolonii.

Gotycka fasada w roku 1625 została przebudowana w duchu renesansu (ilustracja nr 1). We fryzie elewacji umieszczono wówczas herby Polski i Prus Królewskich.

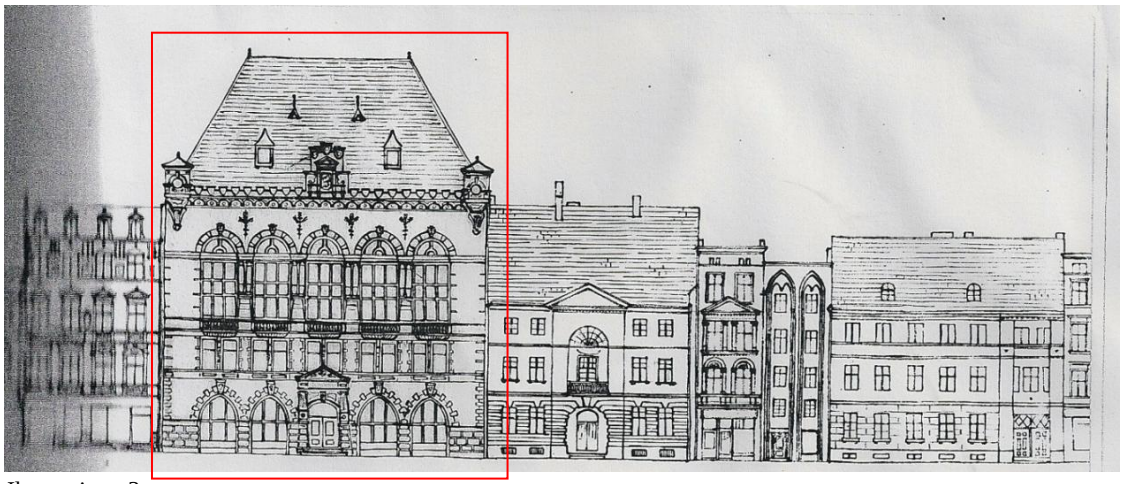
Ze względy na zły stan techniczny budynku związany z wojenną historią miasta w roku 1796 konieczne była wyburzenie Dworu Artusa.

Ilustracja nr 1
Toruń, Dwór Artusa. Południowa pierzeja rynkowa, stan z II poł. XVIII wieku.
/w:/ M.E. Gąsiorowski, Toruń, rys. nr 50, reprodukcja PKZ Toruń.
/w:/S. Jarosz, S. Szczerbiński, Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń

Ilustracja nr 2
Toruń, Dwór Artusa. Południowa pierzeja rynkowa, stan z II poł. XIX wieku.
/w:/ M.E. Gąsiorowski, Toruń, rys. nr 55, reprodukcja PKZ Toruń.
/w:/S. Jarosz, S. Szczerbiński, Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń

Ilustracja nr 3
Toruń, Dwór Artusa. Południowa pierzeja rynkowa, stan z ok 1950 r.
/w:/ M.E. Gąsiorowski, Toruń, rys. nr 56, reprodukcja PKZ Toruń.
/w:/S. Jarosz, S. Szczerbiński, Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń

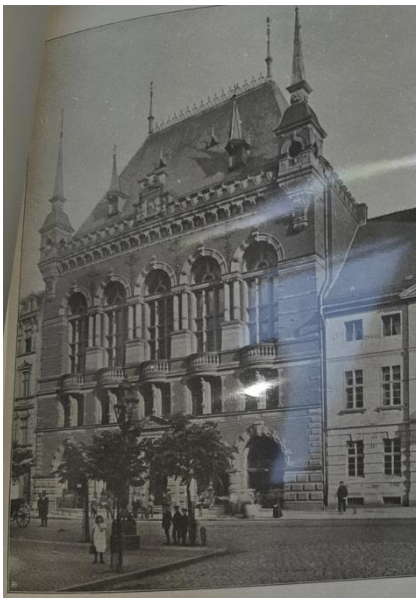
Nowy budynek stanął w roku 1802 na miejscu starego dworu i sąsiadującej z nim działki nr 152 (ilustracja nr 2) Był to teatr miejski wybudowany na potrzeby kulturalne całego miasta zgodnie z projektem architekta Heckerta. Budynek przetrwał niecałe sto lat. Utylitarne podejście do gmachu teatru, w którym wojska rosyjskie urządziły magazyn na zboże spowodowało osłabienie konstrukcji stropów a w konsekwencji tak dużą destrukcję, że mimo podejmowanych prób naprawy postanowiono rozebrać budowlę i postawić nową.

Burmistrz Bender objął wówczas kierownictwo nad tzw. Artus Stifs Deputation. Był on inicjatorem konkursu na nowy budynek Dworu Artusa. Przedstawiono aż sześć propozycji, z których konkurs wygrał projekt Uebricka. Jego projekt został nagrodzony ale nie zrealizowany.

W 1888 roku nowym radcą budowlanym został B. Schmidt. Już po paru miesiącach przedstawił on swój projekt gmachu oraz wstępną kalkulację finansową przedsięwzięcia. Projekt został zatwierdzony w gronie komisji Artus Stifs Deputation i już w 1889 roku przystąpiono do rozbiórki starego budynku.

Wg projektu Schmidta nowy dwór (w jego aktualnej formie) miał stanąć na starej działce rozszerzonej o sąsiednią parcelę nr 153 (ilustracja nr 3). Nowy budynek w stanie surowym powstał jesienią 1891 roku a oddany do użytkowania został 12 grudnia 1891 r. Pierwotny koszt budowy 325 tys. marek został prawie dwukrotnie przekroczony i wyniósł 640 tys. marek. Nowo wzniesiony Dwór Artusa pełnił zarówno funkcję kulturalną jak i gastronomiczno-usługową. Na parterze zlokalizowano restaurację oraz sklepy, na piętrze znajdowała się Wielka Sala, Sala Czerwona, Biała i Mała.

Oddany do użytku Dwór Artusa był dość często odnawiany. Pierwszy remont sal reprezentacyjnych wykonano już w 1904 roku, następnie w 1907, 1911-12 roku, 1927,1929,1931,1933,1937,1938 roku. Już w latach międzywojennych usunięto zniszczoną sztukaterię w Małej Sali na II piętrze a w Sali Balowej zmieniono fasetę. Remonty powojenne sprowadzały się do monochromatycznego odnawiania ścian bez podkreślania plastyki sztukaterii, o którą troszczono się jeszcze w latach międzywojennych. Fasada utrzymała pierwotny charakter, wprowadzano jedynie lokalne naprawy wynikające z bieżącej eksploatacji bez ingerencji w formę architektury. Wyjątek stanowiły hełmy wieżyczek bocznych, które widnieją na fotografii z roku 1913 (fot.1) natomiast rysunek z roku 1950 (ilustracja nr. 3) oraz fotografia z roku ok. 1989 (fot.2) przedstawia elewację pozbawioną dekoracyjnego pokrycia wieżyczek. Hełmy zostały przywrócone dopiero w roku 1998.

1. Toruń, Dwór Artusa, stan z 1913 r, for. H.Gerdom, /w:/ C.Kleefeld, B. Smidt,Blidre aus der Stadt Thorn, 1913, Bibl. Gł. UMK, Gab. Sztuki, A 265.
S. Jarosz, S. Szczerbiński, Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń

2.Toruń, Dwór Artusa, stan z ok 1989 r.
S. Skibiński, Ekspertyza techniczna elewacji Dworu Artusa, 1989 rok

W czasie II wojny światowej aż do 1949 roku w budynku prowadzono restaurację, piwiarnię, odbywały się bankiety. W 1949 roku Dwór Artusa przekazano Uniwersytetowi Mikołaja Kopernika jako Collegium Maximum. W salach reprezentacyjnych umieszczono Pracownię Konserwacji Dzieł Sztuki wydziału Sztuk Pięknych.[1]

"...W roku 1973 zakończono budowę nowej Auli UMK na Bielanach i od tego czasu Sala Wielka Dworu Artusa popadała w coraz większe zaniedbanie, aż w końcu, ze względów bezpieczeństwa, została wyłączona z użytkowania. W 1993 roku Uczelnia przekazała budynek miastu. Wówczas w budynku przeciekały dachy, w Sali Wielkiej odpadające sztukaterie były podparte słupami, balkony groziły zawaleniem, parkiety były zniszczone, na ścianach leżało wiele warstw farb, niesprawne były centralne ogrzewanie i instalacje elektryczne. Wielu radnych uważało, że remont powinien wykonać poprzedni użytkownik Dworu Artura albo, że należy obiekt sprzedać.

Stało się inaczej. Zwyciężyła opcja przeznaczenia budynku na cele reprezentacyjne miasta. Przygotowanie programu i jego realizację powierzono dwuosobowej w tamtym czasie instytucji Miejskiego Konserwatora Zabytków. Program obejmował wszystkie elementy prac budowlanych, instalacyjnych i konserwatorskich, niezbędnych do funkcjonowania Dworu zgodnie z jego przeznaczeniem a wykonane badania konserwatorskie dały przybliżony obraz przyszłego wyglądu sal. Miejski konserwator zabytków przygotował program rzeczowy, finansowy i terminowy. Analiza potrzeb proponowanej funkcji musiała uwzględniać obok możliwości finansowych miasta także możliwości

[1] S. Jarosz, S. Szczerbiński, Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń

dostawcze ówczesnego rynku. W dziale „Ochrona zabytków” na 7 lat znalazła swoje miejsce pozycja „Dwór Artusa”.

Prace remontowe rozpoczęto w 1993 roku. Budynek nie miał wówczas stałego gospodarza, a gdy roboty były w toku został przekazany w administrację Wydziałowi Kultury UM. W 1995 roku została utworzona instytucja o nazwie „Centrum Kultury Dwór Artusa”, która rozpoczęła działalność statutową. Na imprezy udostępniano kolejne sale, nie zawsze do końca wyremontowane. Wilgoć z murów wychodziła przez kilka lat..."[2]

Zakres prac i wykonawcy zaangażowani do remontu gmachu:[3]

1993 rok

- projekt koncepcyjny
  Wykonawcy:
  Pracownia Projektów Architektury "AKANT" z Torunia
- remont konstrukcji więźby dachowej dachu wysokiego i stropu sztukatorskiego z dokończeniem montażu i dowiązania konstrukcji stalowej wg proj. wykonanego przez PKZ, a rozpoczętego przez Renbud
- Pokrycie dachu wysokiego - łupek z wykorzystaniem starego
- Pokrycie dachów pulpitowych
- W dużej sali wbudowanie konstrukcji umożliwiającej dostęp do stropu i balkonów
  Wykonawcy:
  Pracownie Konserwacji Zabytków spółka z o.o. w Toruniu
  Nadzór nad pracami budowlano-konserwatorskimi: inż. Mirosława Milkowska

1993 - 1994 rok

- Wykonanie remontu instalacji wod. - kan, c.o. i elektrycznej oraz wykaz dokumentacji projektowej
  Wykonawcy:
  "KOMA" Przedsiębiorstwo Wykonawcze Budownictwa i Instalacji
- konserwacja wystroju malarskiego sali balowej (auli)
  Wykonawcy:
  mgr mgr: Joanna Pawłowska, Barbara Czechowska, Edgar i Aleksandra Pill, Piotr Romanowski

1993 - 1997 rok

- prace konserwat.-sztukatorskie, malarstwo i złocenia, roboty budowlane (aula)
  Wykonawcy:
  Pracownie Konserwacji Zabytków spółka z o.o. w Toruniu
  Nadzór budowlano-konserwatorski: inż. Mirosława Milkowska
  Nadzór konserwatorski: mgr Anna Bystroń-Kwiatkowska

[2] Z. Nawrocki, Przypomnienie o pracach remontowych i konserwatorskich wykonanych w Dworze Artusa w latach 1993 - 2000

[3] Z. Nawrocki, Zestawienie wykonawców prac remontowo-konserwatorskich wykonanych w Dworze Artusa w latach 1993 - 2000

1994 rok

- konserwacja wystroju malarskiego i sztukatorskiego Sali Małej. Konserwacja wystroju malarskiego na drewnie Sali Lustrzanej
  Wykonawcy:
  mgr Pawłowska Joanna
  Nadzór konserwatorski: mgr Anna Bystroń-Kwiatkowska
- prace projektowe: opracowanie rzutów wszystkich kondygnacji ze zmianami w skali 1:50,
- projekty wnętrz dla części pomieszczeń I piętra oraz innych elementów wystroju.
  Wykonawcy:
  Projekt: Pracownia Projektów Architektury "AREA" s.c. z Torunia
- konserwacja 5 okien witrażowych w sali koncertowej
  Wykonawcy:
  W. W. Kozioł, PKZ, Pracownia Witraży s.c.
- Konserwacja i rekonstrukcja malowideł na suficie klatki schodowej
  Wykonawcy:
  mgr Krzysztof i Anna Owsiany, Chojnicka Dorota, Chojnicka Joanna, Joanna Ziętek
  Nadzór konserwatorski: mgr Anna Bystroń-Kwiatkowska
- konserwacja 2 żyrandoli i 2 kinkietów
- rekonstrukcja dużego żyrandola z Sali Posiedzeń, małego żyrandola z Sali Małej, brakujące detale kryształowe w żyrandolach dużych i odtworzonych. Konserwacja dwóch małych żyrandoli z Sali Małej
- konserwacja i rekonstrukcja żyrandoli - kl. schodowa, narożna sala, Sala Malinowa
  Wykonawca:
  Dr J. Krause

1994 - 1997 rok

- konsultacje konserwatorskie podczas prac remont.-konserwat. polegające na rejestracji przebiegu prac remont.-kons., udział w nadzorach, współpraca z fotografem. Wykonanie dokumentacji prac remontowo-konserwatorskich (brak opracowania)
  Wykonawca:
  mgr Lech Narębski

1995 rok

- Konserwacja połowy sufitu i połowy drewnianej boazerii sali Malinowej
- Konserwacja schodów granitowych i dekoracyjnej posadzki klatki schodowej
  Wykonawcy:
  mgr Pawłowska Joanna
  Nadzór konserwatorski: mgr Anna Bystroń-Kwiatkowska
- wykonanie rekonstrukcji witraży w 3 oknach Sali Małej
  Wykonawca:
  Grajpel Jerzy, Pracownia Witraży w Toruniu
- roboty remontowe instalacji elektrycznych i sanitarnych
  Wykonawcy:
  "KOMA" Przedsiębiorstwo Wykonawcze Budownictwa i Instalacji

Nadzór nad pracami elektrycznymi: inż. Ścibior Stanisław

- wykonanie wyceny niezbędnych prac potrzebnych na wprowadzenie do pomieszczeń parterowych użytkowników-najemców.
  Wykonawca:
  Wachowiak Zbigniew

1995 - 1996 rok

- rekonstrukcja małego żyrandola do Sali Narożnej, rekonstrukcja średniego żyrandola do Sali Malinowej, rekonstrukcja 4 małych żyrandoli do Sali Malinowej, rekonstrukcja małego żyrandola do klatki schodowej
- wykonanie 4 małych żyrandoli (narożnych) do Sali Srebrnej
  Wykonawcy:
  Dr J. Krause

1995 - 1998 rok

- kwerenda archiwalna, konsultacje historyczne. Opracowanie wyników badań archiwalnych.
  Wykonawcy:
  mgr Danuta Krakowiecka - Górecka - "DOCUMENTUM"

1996 rok

- rekonstrukcja herbu Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego
  Wykonawca:
  mgr Andrzej Warszycki
- konserwacja polichromii sieni i sklepień sieni III i IV przęsło, konserwacja stolarki drzwiowej i okiennej oraz boazerii
  Wykonawcy:
  mgr Pawłowska Joanna
- zakup aparatury do nawiewu w Sali Wielkiej
  Dostawca:
  Vitroservice Clima sp. z o.o. w Kosakowie
- wykonanie rekonstrukcji witraży w dwóch oknach w pomieszczeniach przy głównej klatce schodowej
- wykonanie 15 szt. dolnych kwater witraży okiennych w sali wielkiej
  Wykonawcy:
  Grajpel Jerzy, Pracownia Witraży w Toruniu
- wykonanie kontynuacji remontu - instalacja p-poż.
  Wykonawcy:
  "KOMA" Przedsiębiorstwo Wykonawcze Budownictwa i Instalacji, w Toruniu
  Nadzór nad pracami elektrycznymi: inż. Ścibior Stanisław
- wykonanie tapicerki do ław w sali lustrzanej - 4 szt. i toalecie damskiej - 4 szt.
  Wykonawcy:
  Malinowski Józef Przedsiębiorstwo Usługowo - Handlowo-Produkcyjne Tapicerstwo w Toruniu

1996 - 1997 rok

- wykonanie projektu budowlanego przeszklenia, windy panoramicznej i posadzek w

dziedzińcu
Wykonawcy:
Pracownia Projektów Architektury "AREA" s.c. z Torunia

1997 rok

- wykonanie zabezpieczenia elementów kamiennych balkonów na elewacji
  Wykonawcy:
  RESCON Konserwacja Zabytków w Toruniu
- opinia konserwatorska stanu zachowania fasady
  Wykonawca:
  mgr Barbara Czechowska
- wykonanie opinii konstrukcyjnej dot. balkonów w elewacji frontowej
  Wykonawca:
  inż. Miklaszewski Stanisław
- ocena merytoryczna ofert na roboty budowlano-konserwatorskie elewacji frontowej
  Wykonawcy:
  inż. Mirosława Milkowska
  mgr Walaszek Adam
- konserwacja elewacji frontowej
  Wykonawcy:
  ANTE PORTAS, Konserwacja i Renowacja Zabytków Architektury z Gdańska
  Nadzór nad pracami konserwatorskimi: mgr Tajchman Jan
  Konsultacje merytoryczne: mgr Piotr Romanowski
- wykonanie dokumentacji technicznej obejmującej projekt techniczny wentylacji nawiewnej wraz z wymaganymi uzgodnieniami wentylacji mechanicznej dla szatni i kawiarni
  Wykonawcy:
  Jankowski Jan, "INSTA-ACO" w Toruniu
- kontynuacja remontu - instalacja wentylacyjna
- wykonanie instalacji wentylacji oraz zamontowanie i dostarczenie urządzenia nawiewno-podgrzewczego z miejscowości Kosakowo
- wykonanie instalacji odgromowej
  Wykonawcy:
  "KOMA" Przedsiębiorstwo Wykonawcze Budownictwa i Instalacji
  Nadzór nad pracami elektrycznymi: inż. Ścibior Stanisław
- wykonanie kosztorysów inwestorkich
  Wykonawcy:
  inż. Mirosława Milkowska
- złocenie lamp nad sceną w Sali Wielkiej
  Wykonawcy:
  mgr Rogozińska Elżbieta
- wykonanie szyldu z napisem Dwór Artusa wykonany z mosiądzu wraz z montażem
  Wykonawcy:
  Kupidurski Bogdan - Kluczbork

1997 - 1998 rok

- pokrycie dachem podwórza środkowego z zastosowaniem konstrukcji nośnej metalowej z wypełnieniem płytami z poliwęglanu
  Wykonawcy:
  Produkcja Stolarki Aluiminiowej ALUMIL Toruń

1998 rok

- osadzenie hełmów na narożnych wieżyczkach
- wykonanie podłogi na poddaszu skrzydła zachodniego i remont drzwi z poddasza do balkonów
  Wykonawcy:
  Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Handlowo- Usługowo-Produkcyjne RUMIDOS w Toruniu
  Nadzór budowlano-konserwatorski: inż. Ott Zbigniew, Biuro Obsługi Inwestycji i Remontów w Toruniu

1998 - 1999 rok

- konserwacja elewacji podwórza wewnętrznego i elewacji tylnej sieni, muszli koncertowej
  Wykonawcy:
  RENBUD sp.z o.o. Przedsiębiorstwo Badań i Konserwacji Zabytków w Toruniu

1999 – 2000 rok

- renowacja bramy wjazdowej od ul. Kopernika
- wykonanie posadzki na dziedzińcu wewnętrznym
  Wykonawcy:
  Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Handlowo- Usługowo-Produkcyjne RUMIDOS w Toruniu

W roku 2018, z inicjatywy BMKZ w Toruniu zostały wykonane prace interwencyjne polegające na usunięciu zdegradowanych fragmentów kamieniarki z gzymsu wieńczącego i narożnej zachodniej wieżyczki budynku Dworu Artusa. Stan zachowania elementów kamiennych w tych partiach był bardzo zły i zagrażał bezpieczeństwu przechodniów. Rozluźnione elementy skuto, na całą płaszczyznę gzymsu i wieżyczek narożnych nałożono siatkę zabezpieczającą. Charakter prac miał wymiar doraźny. Budynek wymaga natychmiastowej ingerencji konserwatorskiej polegającej na usunięciu przyczyn destrukcji (nieszczelna obróbka blacharska) i skutków działania zaciekającej w głąb muru wody.

3. OPIS SYTUACYJNY I IKONOGRAFICZNY

Obiekt położony jest w południowej pierzei Rynku Staromiejskiego w Toruniu jako piąty budynek licząc od strony ulicy Żeglarskiej. Elewacją frontową zwrócony jest na północ. Jak wynika z przekazów archiwalnych i analizy szerokości działek Dwór Artusa zajmuje miejsce trzech

średniowiecznych działek o numerach 152,153, 154[4]. Obecnie, na działkach tych oprócz budynku głównego znajdują się oficyna boczna i tylna funkcjonalnie ze sobą związane.

Budynek zbudowany jest na rzucie prostokątna z kwadratowym wewnętrznym dziedzińcem. Obiekt jest całkowicie podpiwniczony. Budynek główny dwupiętrowy, nakryty jest wysokim dachem czterospadowym. Elewacja frontowa opracowana jest w czerwonej , mocno wypalonej cegle licówce i wzbogacona czerwonym piaskowcem użytym w wydatnym boniowaniu parteru, boniach narożnych, portalu i obramieniach okiennych I i II piętra oraz parteru. Elewacja jest 5-osiowa, trójkondygnacyjna. Na osi widnieje portal zwieńczony trójkątnym naczółkiem. Otwory okienne parteru zamknięte są łukiem pełnym, którego krzywiznę podkreślają kamienne bonie z wydatnym klińcem na osi. W każdej z pięciu osi , na piętrze umieszczone są dwa prostokątne okna z kolumienką wspartą na kwadratowym słupku. Kolumienki jednocześnie podtrzymują półokrągłe balkony trzeciej kondygnacji. Okna trzeciej kondygnacji oddzielone są podwójnymi kolumnami o jońskich kapitelach z pierścieniem na trzonie kolumny. Okna są trójdzielne, czteropoziomowe, zamknięte łukiem pełnym z klińcem pośrodku. Podział na poszczególne kwatery wyznaczony jest kamiennymi słupkami i ślemieniami.
Poszczególne kondygnacje oddzielone są gzymsami. Całość wieńczy wydatny gzyms koronowy dwupoziomowy, w poziomie niższym arkadowy, w poziomie wyższym rząd tarcz herbowych z pustymi polami. Na osi gzymsu, w architektonicznej oprawie schodkowego szczytu ujęty jest herb Torunia zdobiony dekoracją malarską i pozłotniczą. Gzyms po bokach zakończony jest czworobocznymi wieżyczkami umieszczonymi na odwróconych stożkach wysuniętych lekko przed lico fasady. Na frontowych płaszczyznach stożków widnieje dekoracja geometryczna i daty, na lewym 1311 (teoretyczny rok budowy pierwszego Dworu Artusa) na prawym 1891 (rok budowy aktualnego Dworu Artusa). W połaci dachu umieszczone są w dwóch poziomach okienka, wyższe w węższym, niższe w szerszym rozstawie[5]. Niektóre elementy architektoniczne i dekoracyjne podkreślone są złoceniami.

4. ZASTOSOWANE MATERIAŁY/TECHNIKA WYKONANIA

MATERIAŁY PIEROWOTNE

PIASKOWIEC FRANKOŃSKI

Zastosowany w roku 1891 na elewacji frontowej czerwonobrązowy piaskowiec frankoński[6], jest skałą drobnoziarnistą o przewadze ziaren kwarcu (ponad 60% obj.), których maksymalna średnica wynosi 04-03 mm. W składzie występują też skalenie (najczęściej zwietrzałe), łyszczyki (biotyt, muskowit) oraz okruchy skał obcych (granit, gnejsy, łupki) również czasami zwietrzałych. Piaskowiec posiada spoiwo ilasto-krzemionkowe (ok.10% obj.) ale istnieją też partie z przewagą bardziej odpornego spoiwa krzemionkowego. Spoiwo ma charakter porowo-kontaktowy. Jest ono intensywnie zabarwione związkami żelaza, które obtaczają ziarna kwarcu bądź występują w formie skupisk. Ciężar objętościowy skały wynosi 2,12 g/cm3 a nasiąkliwość wodą 5,6 % wagowych.[7]

[4] Adam Kudła, Toruński Dwór Artusa w świetle przemian historycznych i architektonicznych. Problem konserwatorski wraz z projektem uporządkowania pierzeji Rynku Staromiejskiego, maszynopis, Toruń 1955, archiwum BMKZ w Toruniu
[5] S. Jarosz, S. Szczerbiński, Dwór Artusa, Toruń, Rynek Staromiejski 6, Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Toruń 1989, Archiwum WKZ Toruń
[6] R. Heuer, Die drei Artushofe und der Junkerhof in Thorn, Thorn 1817,s. 78, M. Sydof, Toruń, jego dzieje i zabytki z ilustracjami, Toruń 1925, s.90.
[7] S. Skibiński, Ekspertyza techniczna elewacji frontowej gmachu Dworu Artusa, Toruń Rynek Staromiejski, 1989 r.

CEGŁA

Ceramika użyta do wyłożenia płaskich elementów elewacji jest dobrze wypaloną cegłą licówką, lokalnie dziurawką[8].

ZAPRAWA

Zaprawa na spoiwie wapiennym z dodatkiem cementu.[9]

MATERIAŁY UŻYTE WTÓRNIE PODCZAS KONSERWACJI WYKONANEJ W 1997 R.

PIASKOWIEC "SŁUPIEC"

Piaskowiec użyty do uzupełnień ubytków pochodzi ze złoża "Słupiec II" z okolic Nowej Rudy. Jest to skała drobnoziarnista o spoiwie krzemionkowo-ilastym.

Właściwości piaskowca:

ciężar objętościowy: 2,26 g/cm3

ciężar właściwy: 2,38 g/cm3

wytrzymałość na zginanie: 55 MPa

nasiąkliwość wodą (wag.): 3,4 % [10]

ZAPRAWA DO UZUPEŁNIANIA DROBNYCH UBYTKÓW W KAMIENIU ORYGINALNYM

spoiwo: wapno hydrauliczne Trasskalk firmy Tubag, cement hydrauliczny Trasszement firmy Tubag

kruszywo: zmielony kamień frankoński złomowany z fasady(4 części), piasek szklarski (1 część), mączka marmurowa (0,5 części), granulacja kruszywa 0-0,4 mm

pigmenty: caput mortuum, czerwień żelazowa

proporcje spoiwo : kruszywo 1: 2,5[11]

ZAPRAWA DO UZUPEŁNIEŃ UBYTKÓW W CEGŁACH

Zaprawa na bazie wapna hydraulicznego Trasskalk firmy Tubag i mielonej cegły jako wypełniacza z wodą zarobową z dodatkiem 5% dyspersji akrylowej[12]

ZAPRAWA DO SPOINOWANIA

Zaprawa na bazie wapna hydraulicznego Trasskalk firmy Tubag, wapna hydratyzowanego oraz piasku szklarskiego jako wypełniacza.[13]

D. Kwiatkowski, D. Kwiatkowska, Dokumentacja prac konserwatorskich, Dwór Artusa w Toruniu, Toruń 1997 r., s. 6

[8] ibidem

[9] Skład spoiwa określony na podstawie analizy wizualnej i porównawczej.

[10] Badania właściwości kamienia do uzupełnień ubytków wykonane w Politechnice Wrocławskiej dla zakładu PPH Kamex sp. z o.o. z Nowej Rudy,
D. Kwiatkowski, D. Kwiatkowska, Dokumentacja prac konserwatorskich, Dwór Artusa w Toruniu, Toruń 1997 r., s. 6

[11] D. Kwiatkowski, D. Kwiatkowska, Dokumentacja prac konserwatorskich, Dwór Artusa w Toruniu, Toruń 1997 r., s. 14

[12] ibidem

[13] ibidem

5. STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania fasady Dworu Artusa w obrębie gzymsu wieńczącego i wieżyczek narożnych jest bardzo zły i wymaga natychmiastowej ingerencji konserwatorskiej polegającej przede wszystkim na wyeliminowaniu przyczyn destrukcji: nieszczelna obróbka blacharska głównie w obrębie wieżyczek narożnych.

Nieszczelność blacharki powoduje intensywne zalewanie wodą opadową rozległych płaszczyzn kamienia wyżej wskazanych elementów. W konsekwencji dochodzi do osłabienia detalu architektonicznego: jego rozszczelniania, pękania, pudrowania. Zniszczenia widoczne są głownie w obrębie wprowadzonych w sierpniu 1997 roku uzupełnień ubytków. Zaprawa użyta do rekonstrukcji form odspaja się i kruszy odsłaniając osłabiony, pudrujący się kamień. W piaskowcu widoczne są rozwarstwienia i pęknięcia z tendencją do pogłębiania. Jest to zjawisko charakterystyczne dla takiej przyczyny zniszczeń. Mimo braku widocznych wykwitów solnych na powierzchni piaskowca, należy spodziewać się znacznego zasolenia partii zalewanych wodą.

3. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r., fot. K. Daniel

4. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r., wieżyczka narożna wschodnia, widoczne zmiany kolorystyczne uzupełnień ubytków wykonanych podczas konserwacji w roku 1997. fot. S. Wojdyło.

5. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r., gzyms wieńczący, widoczna degradacja kamienia naturalnego i sztucznego wprowadzonego podczas konserwacji w roku 1997. fot. S. Wojdyło.

6. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r., wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia naturalnego i sztucznego wprowadzonego podczas konserwacji w roku 1997, fot. S. Wojdyło.

7. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r., narożnik zachodni, widoczna degradacja kamienia naturalnego i sztucznego oraz spoin wprowadzonych podczas konserwacji w roku 1997, fot. S. Wojdyło.

8. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r, wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia wynikająca z nieszczelnej obróbki blacharskiej, któa doprowadziła do ciągłego zalewania muru wodą, fot. S. Wojdyło.

Podczas prac interwencyjnych wykonanych w 2018 roku usunięto dużą część luźnego, niestabilnego kamienia sztucznego.

Na elewacji pozostało jednak dużo fragmentów rozszczelnionych, spudrowanych, niestabilnych, w których degradacja będzie postępować i które wymagają bezzwłocznej stabilizacji.

9. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. - stan po pracach interwencyjnych. Wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia naturalnego odsłoniętego spod odspajających się wtórnych uzupełnień, fot. K. Daniel.

10. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. - stan po pracach interwencyjnych. Wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia naturalnego odsłoniętego spod odspajających się wtórnych uzupełnień, fot. K. Daniel.

11. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. - stan po pracach interwencyjnych. Wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia naturalnego i sztucznego, fot. K. Daniel.

12. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. - stan po pracach interwencyjnych. Wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia naturalnego i sztucznego, fot. K. Daniel.

13. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. - stan po pracach interwencyjnych. Wieżyczka narożna, zachodnia, widoczna degradacja kamienia naturalnego odsłoniętego spod odspajających się wtórnych uzupełnień mocowanych na stelaż z drutu aluminiowego, fot. K. Daniel.

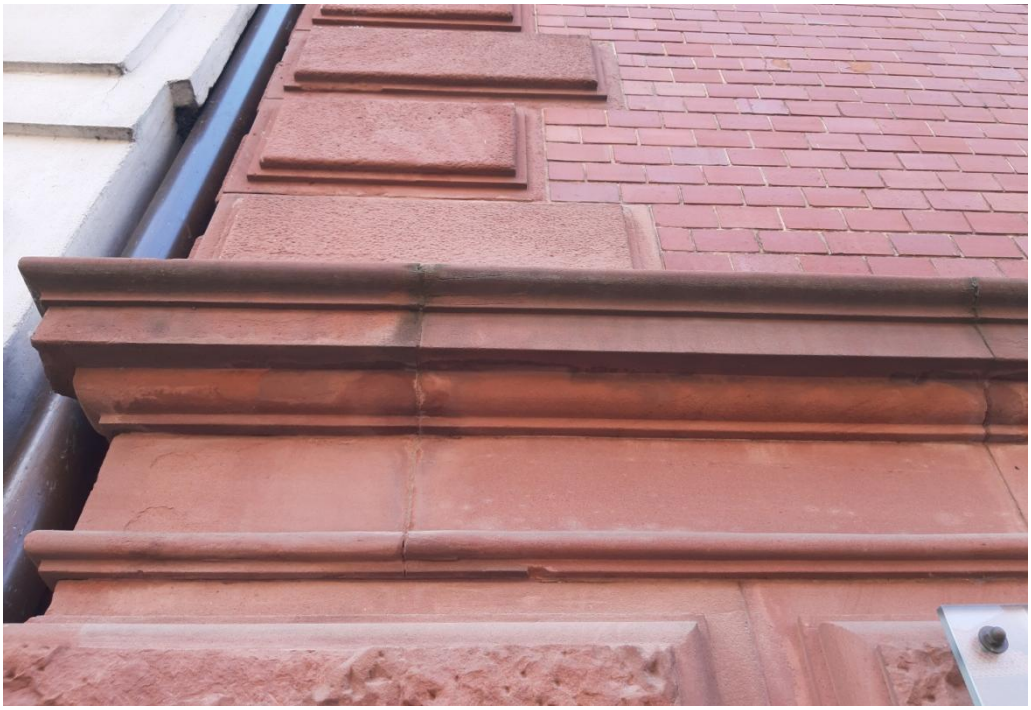
Opisane zniszczenia kamieniarki dotyczą około 25 % powierzchni elewacji. Pozostałe 75% nosi znamiona standardowej degradacji wynikającej z upływającego czasu, uszkodzeń mechanicznych i zanieczyszczeń powietrza. Elewacja pokryta jest cienką warstwą brudu. Lokalnie, w miejscach sprzyjających utrzymywaniu się wilgoci widoczne są ogniska mikroorganizmów. W partii przyziemia mur pokrywają drobne napisy typu graffiti. Nieliczne uzupełnienia ubytków kamienia zaprawą sztukatorską uległy odspojeniu od podłoża, wykruszeniu. Uzupełnienia ubytków cegieł uwidoczniły się ze względu na granulację zastosowanego kruszywa, która sprzyjała intensywniejszemu zabrudzaniu powierzchni. Lokalnie powstały drobne nowe ubytki zarówno w obrębie cegieł jak i kamienia naturalnego. Taki stan rzeczy ma miejsce głównie w obrębie elementów narażonych na uszkodzenia mechaniczne - partie cokołowe, schody, parapety.

14. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, narożnik wschodni. Widoczny stopień zabrudzenia elewacji, fot. K. Daniel.

15. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, narożnik wschodni. Widoczny charakter zabrudzeń elewacji, drobne napisy typu graffiti, fot. K. Daniel.

16. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, narożnik wschodni. Widoczny stopień zabrudzenia gzymsu, drobne ubytki i zniszczenia kamienia, fot. K. Daniel.

17. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, wejście główne. Widoczne ubytki i zniszczenia kamienia, fot. K. Daniel.

18. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, wejście główne. Widoczne ubytki i zniszczenia kamienia oraz lokalne porażenie mikrobiologiczne, fot. K. Daniel.

19. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, narożnik zachodni. Widoczny stopień zabrudzenia elewacji oraz zmiany kolorystyczne uzupełnień ubytków wykonanych podczas konserwacji z 1997 r., fot. K. Daniel

20. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, narożnik zachodni, cokół. Degradacja kamienia naturalnego i uzupełnień ubytków wykonanych podczas konserwacji z 1997 r., fot. K. Daniel

21. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, narożnik zachodni. Degradacja kamienia naturalnego i uzupełnień ubytków wykonanych podczas konserwacji z 1997 r., fot. K. Daniel

Schody wiodące do wejścia głównego wykonane z bloków kamienia granitowego zachowane są pod względem konstrukcyjnym w bardzo dobrym stanie. Pokrywa je warstwa brudu, widoczne są drobne ubytki kamienia i spoin wynikające z intensywnej eksploatacji.

22. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, schody prowadzące do wejścia głównego, fot. K. Daniel.

23. Toruń, Dwór Artusa, 2019 r. Parter elewacji, schody prowadzące do wejścia głównego. Ubytki kamienia i spoiny, fot. K. Daniel

Poza opisanym na wstępie zniszczeniami w obrębie gzymsu wieńczącego i wieżyczek narożnych wynikającymi jednoznacznie z niewłaściwie odprowadzanej wody opadowej stan elewacji należy ocenić jako dobry. Wykonane w roku 1997 prace konserwatorskie zostały przeprowadzone z należytą starannością. Dobrane wówczas materiały do uzupełnień ubytków spełniły swoją rolę. W miejscach, w których eksploatacja elewacji była właściwa, stan zachowania kamienia oryginalnego i uzupełnień jest bardzo dobry. Zniszczeniu uległy partie zalewane wodą opadową lub rozbryzgową (partie cokołowe). Należy zaznaczyć, że parametry zapraw, mimo czynników niszczących pozwoliły na skumulowanie ich skutków w obrębie materiałów wtórnych i ochronę elementów oryginalnych.

6. CEL PRAC I OGÓLNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Prace konserwatorskie mają służyć przede wszystkim wyeliminowaniu przyczyn destrukcji obiektu, wzmocnieniu i ustabilizowaniu materii zabytkowej oraz zabezpieczeniu jej przed dalszym niszczeniem. W dalszej kolejności za cel wyznaczone będzie uzupełnienie ubytków mające na uwadze przywrócenie spójności estetycznej zabytku. W związku z tym, należy:

- uszczelnić/wymienić obróbkę blacharską (naprawa obróbki blacharskiej w obrębie dachu jest przedmiotem odrębnego opracowania konserwatorskiego)
- wykonać przegląd zastosowanych materiałów, wytypować elementy pierwotne i wtórne,
- usunąć elementy wtórne, które utraciły właściwe parametry techniczne i estetyczne,
- przeprowadzić konserwację z zachowaniem w maksymalnym zakresie wszystkich oryginalnych elementów: kamienia, cegieł, zapraw, elementów i detali metalowych;
- przywrócić oryginalnym materiałom budowlanym ich pierwotne właściwości;

- w pracach konserwatorskich i restauratorskich stosować materiały o składzie chemicznym i właściwościach kompatybilnych z oryginałem i o możliwie najbardziej przewidywalnym wpływie na substancję zabytkową.

Wykonanie zadania konserwacji elewacji Dworu Artusa należy powierzyć specjalistycznej firmie konserwatorskiej dysponującej wykwalifikowanym zespołem konserwatorów kamienia i detalu architektonicznego.

7. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Demontaże.

Prace należy prowadzić w sposób, w minimalnym stopniu ingerujący w strukturę zabytku i warstw wtórnych pochodzących z ostatniego remontu.
Demontaże należy ograniczyć do elementów wtórnych, których stan techniczny i estetyczny utracił właściwe parametry. Wszystkie wtórne ingerencje zachowane w dobrym stanie należy zachować.

- usunięcie i zabezpieczenie elementów luźnych, konstrukcyjnie niestabilnych, które jeśli stanowią wartość historyczną należy w toku dalszych prac przywrócić (pojedyncze, obluzowane cegły, haki, kotwy itp).
- usunięcie niestabilnych pod względem technicznym i niewłaściwych pod względem estetycznym wtórnych zapraw sztukatorskich, zapraw murarskich, fleków. Prace należy prowadzić z dużą ostrożnością, tak, aby nie uszkodzić detalu oryginalnego.
- demontaż blacharki zabezpieczającej gzymsy i parapety w celu właściwej i pełnej konserwacji elementów architektonicznych, które zasłaniają
- demontaż depiżonaliów w celu właściwej i pełnej konserwacji elementów architektonicznych, które zasłaniają.

2. Dezynfekcja.

Zabieg niszczenia porostów, bakterii i glonów należy wykonać lokalnie, tylko na powierzchni muru z widocznym porażeniem mikrobiologicznym. Powierzchnie porośnięte przez mikroorganizmy należy obficie spryskać preparatem lub preparat nanieść pędzlem. Po kilku dniach, (kiedy naloty stracą zielony kolor) usuwa się obumarłe resztki mechanicznie, a następnie spłukuje czystą wodą.

Proponuje się zastosowanie preparatów biobójczych:

- Preventolu RI 80 w roztworze wodnym o stężeniu ok. 10%,
- Biotinu R w roztworze alkoholowym ok. 7%,
- lub gotowego preparatu Alkutex BFA – Entferner firmy Remmers.

Wybór środka biobójczego należy poprzedzić próbami jego skuteczności wykonanymi bezpośrednio na obiekcie.

3. Oczyszczanie.

Mur należy oczyścić z wtórnej patyny jedną z metod podanych poniżej lub zastosować wszystkie w sposób komplementarny. Wybór sposobu oczyszczania należy poprzedzić próbami, które pozwolą na zweryfikowanie ich skuteczności, czyli określeniu stopnia usuwania nawarstwień w odniesieniu do bezpieczeństwa oczyszczanej powierzchni. Należy zwrócić szczególną uwagę na zachowanie wszelkich reliktów historycznych opracowań elewacji.

- metoda mechaniczna: ścierno-strumieniowa inaczej abrazyjna

Specjalnie dobrana kompozycja kruszyw (pod względem składu, wielkości, twardości, kształtu cząstek ścierniwa). Kruszywo podawane jest pod niewielkim, regulowanym ciśnieniem. Regulowana jest także ilość podawanego kruszywa, kąt jego padania, wibracja cząstek.

- metoda chemiczna

Na wstępie należy sprawdzić skuteczność działania strumieniem czystej wody podawanej pod ciśnieniem. W zależności od efektywności tej metody należy podjąć próbę lokalnego zakładania kompresów ze wskazanej niżej pasty na miejsca najbardziej zanieczyszczone. Należy zadbać o skuteczne odprowadzanie wody spod elewacji (podsypka ze żwiru na grubej folii, koryta odprowadzające). Oczyszczanie wodne należy prowadzić w warunkach suchych i ciepłych po to, by ograniczyć ryzyko zawilgocenia struktury muru.

Proponuje się wypróbowanie następującego środka chemicznego:
- Fassadenreiniger - Paste /0666/ firmy Remmers **-** pasta do czyszczenia elewacji oparta na fluorku amonowym.

Preparat przeznaczony jest do czyszczenia elewacji z klinkieru, cegły i kamienia naturalnego. Jest to pasta gotowa do stosowania, lekko kwaśna, tiksotropowa. Rozpuszcza w sposób delikatny, ale bardzo skuteczny zabrudzenia na powierzchniach porowatych, mineralnych materiałów budowlanych takich jak: klinkier, cegła i kamień naturalny. Wskutek niewielkiej kwasowości pasty ubytek substancji czyszczonej jest minimalny. Zalecane jest wstępne zmoczenie powierzchni w przypadku wysokich temperatur powietrza. Czas zalegania pasty na czyszczonym materiale nie powinien przekraczać 5 minut. Ze względu na konieczność obfitego wymywania proponowanego preparatu a także zagrożenie wprowadzenia w strukturę muru szkodliwych związków chemicznych, metodę należy ograniczyć do niezbędnego minimum.

4. Odsalanie.

Zabieg obniżenia zawartości soli w kamiennym i ceramicznym podłożu należy przeprowadzić w miejscach o stwierdzonej na podstawie badań, obecności soli rozpuszczalnych w wodzie. Należy zastosować metodę swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska. Zaleca się nałożenie na odsalaną powierzchnię kompresów odsalających:

- z bentonitu z piaskiem (frakcja poniżej 0,125) i wodą w proporcjach 1:6:0.33.
- lub z gotowej zaprawy Entsalzungskompresse firmy Remmers
  Jest to sucha zaprawa, będąca kombinacją aktywnych składników mineralnych i celulozy, niezwierająca cementu i wapna, przeznaczona do zmniejszania zawartości soli w przypowierzchniowej warstwie materiału budowlanego.

Dla obu zapraw podłoże musi być czyste, stabilne i wstępnie zwilżone do stanu matowo wilgotnego wodą zdemineralizowaną. Rozrobioną masę należy nanieść w warstwie grubości ok. 15-39 mm. Po 2-3 tygodniach działania, stwardniały kompres należy ostrożnie usunąć, następnie ponownie nałożyć materiał kompresowy i pozostawić na ten sam czas. Należy zwrócić uwagę, aby nie dopuścić do zbyt szybkiego wysychania masy odsalającej.

5. Wzmocnienie ceglanego lica.

Zdegradowany kamień i cegłę, należy wzmocnić metodą ciągłego przepływu preparatem krzemoorganicznym KEIM Silex OH firmy Keim lub Funcosil KSE 300 firmy Remmers. Fragmentom muru nasyconym preparatem należy zapewnić wilgotność powietrza ok. 70 %. W tym celu (o ile warunki pogodowe będą tego wymagać – wysokie temperatury i niska wilgotność powietrza), należy wzmacniane partie obłożyć folią malarską a pod nią zainstalować kubeczki z wodą. Proces hydrolizy przebiegać będzie przez czas ok. 3 tygodni. Po tym okresie wzmocniony materiał uzyska właściwości hydrofilne, niezbędne dla prawidłowego przeprowadzenia kolejnych zabiegów konserwatorskich.

6. Podklejanie rozwarstwionego kamienia.

Wypełnianie pustek i rozwarstwień w oryginalnym piaskowcu można wykonać masą na bazie czteroetoksysilanu z wypełniaczem z zastosowaniem preparatu KSE 500 firmy Remmers. Preparat ze względu na kompatybilność spoiwa można stosować równolegle z procesem wzmacniania bez konieczności trzytygodniowego sezonowania.

Możliwe jest również zastosowanie masy iniekcyjnej PLM M firmy CTS. W tym przypadku sezonowanie partii konsolidowanych jest nieodzowne, gdyż pasta stworzona jest na bazie spoiwa cementowego.

7. Uzupełnianie drobnych lub płytkich ubytków kamienia.

Zaleca się zastosowanie zaprawy o składzie zbliżonym lub identycznym do składu zaprawy wykorzystanej podczas ostatniej konserwacji. Jest to zaprawa na bazie wapna hydraulicznego i cementu hydraulicznego z wypełniaczem w proporcji 1:2,5. Skład zaprawy podany został w punkcie 3. ZASTOSOWANE MATERIAŁY/TECHNIKA WYKONANIA. Możliwym jest też zastosowanie gotowej zaprawy mineralnej do uzupełniania ubytków w kamieniu i cegle RM (Restauriermortel) firmy Remmers w kolorze oryginalnego piaskowca frankońskiego o średnicy ziaren poniżej 0,5 mm.

8. Uzupełnianie drobnych ubytków cegieł.

Uzupełnienia ceramiki należy wykonać zaprawą mineralną barwioną w masie RM firmy Remmers o wielkości kruszywa poniżej 0,2 mm (drobne).

9. Uzupełnienie ubytków granitowych schodów prowadzących do wejścia budynku.

Uzupełnianie ubytków schodów narażonych na częste użytkowanie i duże obciążenia mechaniczne należy wykonać mocną i szybkowiążącą zaprawą z dodatkiem odpowiednio dobranego pod względem wizualnym kruszywa. Jako spoiwa można zastosować zaprawę Kerakoll GeoLite 40.

10. Prace murarskie.

Ewentualne, niestwierdzone podczas aktualnie prowadzonych badań, partie muru wymagające wymiany cegieł lub flekowania kamienia należy przeprowadzić w minimalnym niezbędnym, zakresie.

Przy doborze materiałów do uzupełniania obiektów zabytkowych narażonych na działanie wody niezwykle ważne są parametry fizykomechaniczne stosowanych materiałów w odniesieniu do oryginału. Należy stosować materiały o zbliżonych lub nieco słabszych parametrach wytrzymałościowych i kapilarnych. Nie należy dopuścić do sytuacji, w której elementy zabytkowe są sączkiem dla wody, której destrukcyjne działanie spowoduje przyspieszoną degradację materiału historycznego.
Do uzupełnienia wątku ceglanego należy użyć cegły klinkierowej o identycznym z oryginałem rozmiarze i kolorze.
Do uzupełniania większych lub konstrukcyjnych ubytków kamienia należy użyć piaskowca ze złoża "Słupiec II" z okolic Nowej Rudy lub innego odpowiadającego właściwościom fizyko-mechanicznym piaskowcowi frankońskiemu. Podkuwanie oryginalnego kamienienia w celu uzyskania regularnego gniazda dla fleku należy ograniczyć do niezbędnego minimum.

11. Spoinowanie

Zdegradowane spoiny należy wydłutować ostrożnie na głębokość ok 2-3 cm. Uzupełnienia należy wykonać zaprawą dobraną pod kątem właściwości fizykomechanicznych do oryginału i zgodną z nim pod względem estetycznym. Można przygotować własnoręczną mieszankę na bazie wapna hydraulicznego i pasku szklarskiego (przepis zaprawy użytej podczas poprzednich prac podano w rozdziale 3. ZASTOSOWANE MATERIAŁY/TECHNIKA WYKONANIA.
Można również zastosować gotową zaprawę fabryczną z odpowiednio dobraną wielkością kruszywa i koloru FM ZF firmy Remmers lub Tubag Trass-Kalk Fugensaniermörtel.

12. Elementy metalowe.

Wszystkie wytypowane do zachowania elementy metalowe (oryginalne haki, kotwy) należy oczyścić mechanicznie z niestabilnych powłok malarskich, usunąć produkty korozji i pomalować farbą o właściwościach stabilizujących rdzę i zabezpieczających przed dostępem wilgoci. Należy zachować eksponowaną aktualnie kolorystykę.

13. Uzupełnianie ubytków dekoracji malarskiej i pozłotniczej.

Należy usunąć niestabilne, wtórne powłoki malarskie i pozłotnicze. Uzupełnienia należy wykonać w kolorystyce aktualnie eksponowanej, farbami na bazie suchych pigmentów zawieszonych w żywicy akrylowej Paraloid B-72.
Uzupełnienia złoceń należy wykonać metodą złocenia płatkiem złota kładzionego na klej akrylowy Istacol System Base firmy Kolner.

14. Scalanie kolorystyczne.

Ewentualne różnice barwne, przeszkadzające w spójnym odbiorze estetycznym należy scalić kolorystycznie. Pracować należy farbami wapiennymi np. Romanit Keim Farbe firmy Keim. Co do zasady jednak, należy pracować z założeniem barwienia zapraw w masie. Scalanie kolorystyczne należy traktować jako działanie ostateczne.

15. Blacharka.

Oblachowanie parapetów i gzymsów elewacji należy wykonać w zakresie występującym aktualnie. Ze względu na rangę obiektu i jego reprezentacyjny charakter zaleca się unifikację materiału zastosowanego na elewacji i na sterczynach (patrz: Projekt budowlany "Remont pokrycia pinakli

(sterczyn)", projektant: mgr. inż. Sławomir Konieczka, Toruń, luty 2020) Dlatego proponuje się zastosowanie blachy miedzianej spatynowanej na ciemny brąz firmy KME blacha Tecu Oxid lub wykonanie patyny metodą malowania firmy Verderame lub metodą oksydacji firmy Artipat.

16. Depiżonalia.

Przywrócenie w miejscach wyznaczonych podczas ostatnio prowadzonych prac systemu zabezpieczającego elewację przed szkodliwymi skutkami bytowania ptactwa. Jeśli stan techniczny będzie na to pozwalać można zastosować zdemontowane uprzednio depiżonalia.

17. Dokumentacja powykonawcza.

Dokumentacja prac powinna zawierać część opisową i fotograficzną i sporządzona powinna zostać wg Schematu Dokumentacji Konserwatorskich.